

Schuiivende natuur



Om de klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden, zal de landbouw volgens de Europese Unie efficiënter en duurzamer moeten produceren. Alleen met een geïntegreerde aanpak kunnen win-winsituaties ontstaan tussen duurzame landbouw, biodiversiteit en waterbeheer. Welke rol het Vlaams ruimtelijk beleid in deze transitie van de voedselproductieketen kan of moet spelen, is op dit moment nog niet zo duidelijk.



Het veranderende klimaat lijkt intussen wel tot meer kansen voor natuur in valleigebieden te leiden. De natuur in valleigebieden speelt immers een belangrijke rol bij de buffering van overstromingen en de aanpassing aan klimaatverandering.
[FOTO: REPORTERS | YVES VEZANT]

Christophe Vandevoort ruimtelijk planner, departement RWO

Afname van het bosbestand. Versnippering van de open ruimte door suburbanisatie. Verarming van de natuurlijke structuur. De negatieve trends waarop het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in 1997 een antwoord wilde geven, zijn vandaag nog altijd pijnlijk actueel. De blijvende druk van wonen, werken en recreatie op landbouwgrond, het verlies aan biodiversiteit en de steeds vaker weerkerende overstromingsproblemen blijven vragen om een structurele ruimtelijke aanpak.

De middelen die het afgelopen decennium zijn ingezet, bleken niet voldoende om het tij echt te keren. Fenomenen zoals residentiëlisering, met bijbehorende verpaarding en vertuining, kregen daarentegen vrij spel: ze knabbelen gestaag verder aan de schaarse open ruimte en drijven de grondprijzen omhoog. De doelstellingen voor de essentiële functies landbouw, bos en natuur zijn daardoor steeds moeilijker te realiseren. Daarbovenop komen urgenter wordende mondiale kwesties zoals klimaatverandering en voedselzekerheid. De uitdagingen voor de open ruimte in het op te stellen Beleidsplan Ruimte zijn dan ook enorm.

Een warmer en natter klimaat leidt paradoxaal genoeg tot meer droogte en zware zomerstormen. Rivieren krijgen grotere afvoerpieken te verwerken. Klimaatverandering vormt een stressfactor bovenop andere factoren die onze ecosystemen onder druk zetten. Langs de kust worden de overstromingsrisico's beïnvloed door de stijging van de zeespiegel en de verandering in wind met bijhorend golfklimaat. De golfbelasting op de kust en de zeewering neemt toe en zorgt voor erosie van strand en duinen, met mogelijk bresvorming in dijken of natuurlijke duinengordels tot gevolg.

Overstromingen bedreigen niet alleen de volksgezondheid, maar ook het milieu, het culturele erfgoed en de economie. De Europese Overstromingsrichtlijn van 2007 verplicht ons daarom voor eind 2015 beheersplannen op te stellen die het risico op overstromingen moeten helpen verminderen. Het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan 2010 wil de kustzone beschermen tot 2050 en kiest voor maatregelen die in elk potentieel klimaatscenario nuttig zijn en bovendien voldoende flexibel zijn om ook na 2050 een aanvaardbaar veiligheidsniveau te garanderen. Hogere waterstanden langs de kust leiden ook tot hogere overstromingskansen langs het getijdegevoelige deel van de Schelde. Het geactualiseerde Sigmaplan moet die risico's helpen beheersen.

Hitte-eilanden

Vooral de steden warmen op. In stedelijke gebieden ligt de temperatuur doorgaans hoger dan in het omliggende gebied omdat steden overdag meer warmte opnemen dan ze 's nachts kunnen afstaan: het zogenaamde 'Urban Heat Island-effect'. Donkere en verharde oppervlakten dragen daar toe bij, maar ook mobiliteit, economische bedrijvigheid en luchtvervuiling spelen een rol.

Om de open ruimte in Vlaanderen te beschermen blijft het sterker bundelen en intensiveren van verstedelijking een verantwoorde beleidskeuze. Maar dichtere bebouwing in steden gaat vandaag nog al te vaak gepaard met het opofferen van (resterende informele) groene ruimte en het ondergronds bergen van water. Het verdwijnen van groen en het systematisch verstenen van de ruimte leiden ertoe dat stedelijk stof niet meer geborgen wordt. Door de afname van natuurlijke filters worden steden steeds droger en gaan ze ook zelf meer stof produceren.

De verhouding tussen bebouwing en verharding enerzijds, en groen en water anderzijds, is erg bepalend. Maar ook de invloed van hoogbouw op windpatronen speelt mee. In stadsgedeelten met veel

groen en water is het hitte-eilandeffect het laagst: opgaand groen zorgt voor schaduw en een hogere luchtvochtigheid, waardoor het warmte-absorberend vermogen van de stad en de energieomzetting worden ingeperkt. Ook groendaken en stadsparken hebben een afkoelend effect op de omgeving. Stedelijk groen houdt fijn stof vast, neemt luchtverontreinigende gassen

op, geleidt de luchtstroming en beïnvloedt de luchtkwaliteit positief. Om de stad aan te passen aan de effecten van klimaatverandering is er dus behoefte aan meer structureel 'groen' en 'blauw' in de steden. Ook het 'tuincomplex' kan binnen bepaalde voorwaarden (verhardingsgraad, vegetatietypes en beheersvorm) een rol spelen.

Bij stedelijke ontwikkelingen moet alleszins een beter evenwicht worden gezocht tussen enerzijds hoogdynamische en intensief gebouwde delen en anderzijds meer open en laagdynamische zones die een onderdeel van het natuur- en waternetwerk vormen. Houtsingels en ecologisch beheerde bermen langs autosnelwegen hebben een gunstige invloed op de luchtkwaliteit. Bij de inrichting van bedrijventerreinen zou voldoende zuiveringscapaciteit ingepland moeten worden zodat negatieve effecten niet op de omgeving afgewenteld worden.

